

HET LAND VAN HERLE

Tijdschrift en contactorgaan

voor beoefenaars en vrienden van de historie van oostelijk Zuidlimburg

---

Enige beschouwingen over het historisch en juridisch bewijs *)

Uitgaande van het in de Bijdragen van Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde gepubliceerde artikel van prof. dr. J. J. Blok en gebruik makende van de polemiek die naar aanleiding van deze publicatie ontstond tussen prof. Blok en prof. A. S. de Blécourt, in welke polemiek zich ook prof. A. A. van Schelven mengde en die eindigde met de oratie getiteld „Historisch en Juridisch bewijs” uitgesproken door prof. de Blécourt op 8 februari 1936, de 361e gedenkdag van de Stichting der Leidse universiteit (de Blécourt was toen rector-magnificus), kwam spreker tot de conclusie, dat de historicus, al moet hij soms dezelfde methode gebruiken als de rechter, hij toch de zaak los van elk geschreven recht zal moeten onderzoeken en dat hij tot een oordeel moet komen, dat stand kan houden wanneer het getoetst wordt aan algemeen menselijke normen van moraal en gerechtigheid.

Spreker besloot zijn voordracht met het geven van een tweetal voorbeelden van het werk in de praktijk van de historicus als het er om gaat het bewijs van iets te leveren. Een van de voorbeelden werd gevormd door een bespreking van de Rolducse Lommersumfalsa, welke falsa de enige bron zijn waaruit we weten van het huwelijk van Rupert van Laurenburgch (uit het geslacht Laurenburg stamde het geslacht Nassau) met Beatrix van Limburg. Spreker kwam tot de conclusie dat voornoemd huwelijk niet is bewezen.

Het tweede voorbeeld door spreker ter tafel gebracht willen wij hier uitvoeriger mededelen omdat het voor deze of gene mogelijk een stimulans kan zijn tot nader onderzoek.

Hierboven hebben wij gezegd, dat spreker is uitgegaan van een artikel van prof. Blok. Dat artikel draagt het opschrift „Moordplan tegen Alva” (oktober 1568). Prof. Blok publiceert in dat artikel een brief die is geschreven in het kamp van de prins van Oranje op 5 oktober 1568, welke brief door Blok gevonden werd in het archief van de hertog van

Berwick y Alba een afstammeling van de ons bekende hertog van Alva uit het begin van de tachtigjarige oorlog. Deze in het frans geschreven brief, die Blok voor echt houdt, bevat onder andere deze zinsnede:

„Aangezien deze bringer niet iemand is, aan wie men een mondelinge boodschap mee kan geven, zo schrijf ik U thans met goedvinden van de Prins het volgende en doe U weten, dat Zijne Excellentie op hoge prijs stelt de genegenheid, die gij toont te hebben voor zijn dienst en het algemeen welzijn en gij kunt U er van verzekerd houden, dat als de Prins gebruik maakt van Uw aanbod, om de ongelukkige Nederlanden van die verschrikkelijke wreedheden en tyraniëën te verlossen, gij zijne Excellentie niet ondankbaar jegens U zult bevinden. En gij zijt daartoe te meer in de gelegenheid, zolang gij nog ginds zijt (estant encoires par delà) en zoudt dus gemakkelijk een grote dienst in deze aangelegenheid kunnen bewijzen, b.v. door de ammunitie van de Hertog van Alva in brand te steken of door een middel te vinden om de Hertog van Alva zelf om hals te laten brengen (ou cercher moiien de faire tuer le dict Duc d'Alve) of iets anders te bedenken, overeenkomstig Uw beter inzicht, om dit land van die barbaarse tyrannen te bevrijden.”

De brief was getekend: „Uw dienstvaardige dienaar en vriend, die met U drie degenstoten kruiste in het U bekende steegje en die daags er na met U at.”

Noch de schrijver van de brief, noch de geadresseerde is bekend. Dit was een van de grieven van prof. de Blécourt tegen prof. Blok. Een anonieme brief kan niet als bewijs gelden. Spreker nu vroeg zich af of het niet mogelijk zou zijn de identiteit van de geadresseerde te achterhalen. Willen wij daartoe een poging wagen, aldus spreker, dan zullen wij ons nader bezig moeten houden met de mensen, die de prins destijds in zijn omgeving had.

Wij weten dat Oranje zijn veldtocht begon te Rommersdorf, noordelijk van Koblenz op de rechter Rijnsoever gelegen, ongeveer tegenover Andernach, dus in de nabijheid van zijn Nassause erfgoederen. Door het hertogdom Gùlick trok hij naar Aken en van daar, na plundering van Rolduc, naar Wittem. In Aken nu verbleven vele uitgewekenen o.a. ook uit het prins-bisdom Luik: edelen en burgers die van de veldtocht van de prins heel wat verwachtten. Een van hen trekt bijzonder onze aandacht n.l. *André Bourlette*. Bakhuizen van den Brinck heeft deze man genoemd „een der trouwste aanhangers des prinsen in het gevaarlijkste tijdsgewricht”. Omstreeks 1500 te Luik geboren was hij in 1538 drost en ontvanger der Landen van Overmaas geworden, maar in 1549 wilde hij nog slechts ontvanger van het hertogdom Limburg blijven. Hij had een dochter, die gehuwd was met de rijke Luikse edelman *Jean de Somme* over wie later meer.

Bourlette komt herhaaldelijk in de gevangenis wegens verdenking van ketterij. Ook in 1568 is hij weer gevangen. Waarschijnlijk in de zomer van dat jaar weet hij met hulp van buiten uit de gevangenis naar Aken te vluchten. Hier ontving hij van de prins een aanstelling als proviandmeester van het leger. Ook ging hij te Aken openlijk over tot het Lutheranisme. Wij weten dat Bourlette in de buurt van Keulen een onderhoud

had met de prins. Deze laatste verzoekt hem gebruik te maken van zijn invloed te Luik om te bewerken dat de stad haar poorten voor zijn leger zal openzetten. Terug in Aken bespreekt Bourlette deze zaak met twee andere Luikse burgers en men kwam tot de conclusie dat de tweëndertig ambachten der stad hun medewerking wel zouden willen geven. Het is bekend, dat noch de pogingen van Bourlette en zijn vrienden, noch die van de prins zelf vanuit Wittem ondernomen, de Luikenaren hebben kunnen bewegen hun stad prijs te geven aan Oranjes leger.

Nog in Aken krijgt Bourlette bezoek van zijn schoonzoon *Jean de Somme*, die controleur van het kasteel te Antwerpen was. Gezien de financiële positie van de Somme stelde Bourlette aan de prins voor hem de functie van proviandmeester van het leger te geven. De prins wilde hiervan echter niet weten. Hij wilde dat Bourlette zijn schoonzoon zou overreden om liever binnen Antwerpen te blijven om daar 's prinsen plannen te dienen. Was de hertog van Alva de eerste slag toegebracht, dan moest de Somme de vestingwerken der citadel in Antwerpen in brand steken. Aan dit verzoek wilde de Somme voldoen.

Wij zien dus dat de Somme genegen was met de prins mede te werken. Ook de brief spreekt van de gelegenheid die de geadresseerde heeft „zolang gij nog ginds zijt”. Zou het niet mogelijk zijn, dat de geadresseerde, die in ieder geval frans moest verstaan — en de Somme was een Luikse edelman — de schoonzoon van Bourlette was? Kan het steegje waarvan in de brief sprake is, niet in Luik hebben gelegen en zou de schijver van de brief niet een Luiks standgenoot van de Somme kunnen zijn geweest die nu in de omgeving van de prins verbleef? Dit zijn allemaal vragen — aldus spreker — waarop op het moment geen antwoord is te geven, maar die bij verdere studie mogelijk zouden kunnen worden opgelost. De gegevens waarover wij nu beschikken laten, naar sprekers oordeel, niet toe om zonder meer de Somme als de geadresseerde aan te wijzen.

Overigens, zo vervolgt spreker, heeft de Somme toegegeven met de prins in verbinding te hebben gestaan. Hij werd 12 november 1569 te Antwerpen terechtgesteld. Mogelijk dat bestudering van de stukken van zijn proces nadere opheldering ten deze zullen geven.

Kerkrade

H. J. M. Frusch

*) Korte samenvatting van een inleiding, gehouden op 13 dec. 1965 voor de leden van de Studiekring van „Het Land van Herle”.

Herinneringen aan Buchenwald

De 7de oktober 1940, 's morgens even na tien, tijdens de morgenpauze tussen de lessen, werd ik aan de r.k. kweekschool voor Onderwijzeressen te Heerlen, door mijn broer Theo opgebeld met de mededeling, dat de Sicherheitspolizei mij zou komen halen als gijzelaar in verband met de internering van Duitsers in Indonesië.

Ik kan niet zeggen dat die mededeling mij trof als een donderslag bij heldere hemel. Ik ging naar de docentenkamer terug zonder tegen de daar aanwezige collega's iets te zeggen over de onaangename boodschap die ik had ontvangen. Na de pauze begaf ik me naar de eerste klas en begon de les in afwachting van wat er komen zou. Onwillekeurig keek ik de Bekkerweg op in de richting van Heerlen. Daar verscheen een auto die de Burgemeester Lintjensstraat inreed. Korte tijd daarna werd ik uit de klas geroepen met de boodschap dat er mensen waren die mij wilden spreken. Ik ging naar de deur van de hoofdingang en zag daar de chef-veldwachter van Schaesberg, Driessen, en twee Duitsers in uniform. Een van deze vroeg mij of ik die en die was en op mijn bevestiging haalde hij een papier te voorschijn met de woorden: „Ich bedaure sehr, aber ich musz Sie festnehmen. Sie haben nichts getan. Es ist wegen der schlechten behandlung der Deutschen in Indiën.“ Van deze mededeling kon ik de directie in kennis stellen. In een ogenblik wist het de hele school. Wat een consternatie! Ik zal nooit vergeten hoe mijn dochter Anny mij om de hals vloog. Blijkbaar onder de indruk van het toneel, dat zich voor zijn ogen afspeelde, zei de Duitse woordvoerder (later is mij medegedeeld dat hij het hoofd van de Sicherheitspolizei in Limburg Schönhals was): „Seien Sie doch ruhig. Es wird ja nicht für lange sein.“ Daarna stapte ik met het gezelschap in de auto en werd ik naar mijn huis gebracht. Hier kreeg ik een half uur om me klaar te maken. Ik moest eten meenemen voor 2 maal 24 uur en f 200.— aan geld. Een van de Duitsers ging als bewaker mee naar binnen. Hij nam in de voorkamer plaats, zodat ik mij vrij in het huis bewegen kon. Hier heerste de grootste opwindning. Mijn vrouw ontving mij met betraande ogen. De kinderen waren uit school gehaald, terwijl er ook familieleden aanwezig waren. Ik was nogal gauw klaar voor het vertrek. Veel nam ik niet mee: wat ondergoed, het scheergerei en enige levensmiddelen, alles geborgen in een klein koffertje. Met de onzekere toekomst voor ons, werd de resterende tijd gebruikt voor het regelen van enige zaken, het maken van afspraken en het geven van vermaningen. De soldaat maakte daaraan een einde door mij te beduiden, dat ik nu met hem mee moest naar het gemeentehuis. Ik nam afscheid van mijn vrouw en de familieleden. Ik had geen vermoeden dat het een afscheid van meer dan 15 maanden zou zijn.

De kinderen vergezelden mij naar het gemeentehuis. Maar wat een drukte was daar! De hele Streperstraat was zwart van de mensen. Het bericht

dat er medeburgers zouden worden weggevoerd, had een ongelooflijke opschudding verwekt. Diep onder de indruk en met medelijden in de ogen groetten mij die honderden, toen ik hen onder geleide van een lid van de Schutzpolizei passeerde.

Voor het gemeentehuis stond een autobus, waarin twee personen zaten, die zoals mij later bleek, dhrn van Wersch en Offermans uit Kerkrade waren. Op het gemeentehuis trof ik lotgenoten, sommigen vergezeld van hun echtgenote, te weten burgemeester Lempers, gemeentesecretaris Lambermon, Jacobs, hoofd der St. Jozefschool, de Jong, hoofd van de Christelijke school, rector Mullenders uit de Kakert en Dominicus Haas, loodgieter en handelaar in ijzerwaren. Met ons zevenen zouden wij het contingent vormen, dat de gemeente Schaesberg moest leveren voor aanvulling van het getal gijzelaars voor Indonesië. Een achtste, dhr. Verwoerd werd niet thuis aangetroffen en is verder met rust gelaten.

Tegen half twaalf was onze groep compleet en stapten we in de bus. Het was een waardig maar hartelijk afscheid, dat de samengestroomde menigte ons bereidde, getuigende van deelneming en verontwaardiging. We reden aan mijn huis voorbij, waar ik mijn vrouw niet ontwaarde, in de richting van Heerlen. Tegen onze verwachting in stopte de bus daar niet. Ze reed in één stuk door tot Maastricht. Daar stopte ze in het Villapark voor het Witte Huis, het gebouw der Sichterheitspolizei, „das weisze Haus”. We werden er een voor een binnengebracht. Daar werd mij gevraagd: familienaam, voornamen, woonplaats, geboortedatum en plaats, beroep en politieke partij. Op de laatste vraag antwoordde ik Nederlandse Unie, de pas tot stand gekomen bundeling van alle politieke partijen in Nederland. Mijn gegevens werden op een formulier getypt, dat naderhand bleek ons toegangsbiljet tot het concentratiekamp te wezen. Wat er met ons ging gebeuren vernamen we niet, maar mr Lempers was dicht genoeg bij de tafel gaan staan, dat hij op het papier „Konzentrationslager Buchenwald” had kunnen lezen. Wat een Konzentrationslager was, wisten we nog niet en evenmin waar Buchenwald lag.

Nadat aldus de personaliën van ons allen vastgelegd waren, bracht de bus ons naar de Tapijnkazerne, waar we in een grote zaal gebracht werden. Hier bevond zich reeds een bekende, pater Amandus van der Wey van de orde der Carmelieten uit Merkelbeek. Hij was al 's morgens vroeg uit het klooster weggehaald en zat reeds van 9 uur af in de kazerne. Bewaakt door een soldaat, gewapend met een geweer, bleven we er de hele namiddag in het lege lokaal, pratende en gissende over wat er met ons ging gebeuren. We waren niet erg onder de indruk en onderhielden ons over allerlei onderwerpen als optimisten, die overtuigd waren van een goede afloop van de oorlog.

(Wordt vervolgd)

J. J. Jongen

ROLDUC in de 16e en 17e eeuw

In de eeuw van de godsdienstige omwenteling, toen de leer van Luther en Calvijn doordrong tot in onze streken, was over het algemeen genomen de tucht niet zo slecht in de abdij als men lange tijd heeft aangenomen. Vooral in de oude abdijen, die op traditie konden bogen begon de tucht zich te herstellen.

Nadat Rolduc in de Middeleeuwen, vooral in de 14e en 15e eeuw, een periode van groot verval had doorgemaakt, maakte het een tijd van betrekkelijke bloei door in de 16e eeuw, toen elders het definitieve verval aan het komen was.

Twee abten moeten hier met name genoemd worden, Leonardus Dammerscheidt (1522—1557) en Johannes Wormbs of Woormbs (1557—1600). Deze beide abten hebben gedurende lange tijd hun hoge waardigheid bekleed, hetgeen de abdij ten goede gekomen is. Immers door hun lang abbatiaat konden zij hun plannen geleidelijk uitvoeren en hun resultaten consolideren.

Leonardus Dammerscheidt zette voort wat reeds enkelen zijner voorgangers begonnen waren met name Johannes van Goor (1485—1508) en Arnoldus Vinck van Doveren (1500—1525). Deze eerste slaagde er omstreeks 1497 in om te Sinnich een hervorming door te voeren. Leonardus echter poogde ook de abdij Cloosterrade zelf te hervormen, waartoe hij zich eerst wendde tot het Kapittel van Windesheim (Overijsel), met het verzoek een aantal kloosterlingen te sturen ten einde de vernieuwde tucht ook op Cloosterrade ingang te doen vinden. Op dit verzoek werd negatief gereageerd. Nog enkele pogingen van abt Leonardus zijn bekend, die vermoedelijk alle hetzelfde povere resultaat gehad hebben. Voor Windesheim was Rolduc een vervallen klooster, dat eigenlijk niet meer meetelde. Uit een stuk uit 1524 blijkt zeer duidelijk de verregaande staat van verval waarin de goederen verkeerden als gevolg van brand, roof en andere euvelheden van plunderend krijgsvolk.

Leonardus pakte het herstel aan, doch in 1543 werden de bouwvallen, die men begonnen was te herstellen, opnieuw verwoest. Ditmaal door de doortrekkende legers van keizer Karel V, die hertog Karel van Gelder definitief moesten verslaan.

Bij dr. Boeren vinden wij het volgende citaat uit een stuk van abt Leonardus zelf:

„durch die ungeschwinde kriegshandlung,
so sich allenthalber bij uns zogedragen,
niet allein unse Cloister dan ouch
alle unses Cloisters umbliggende hoeve
und gueder sweirlich overfallen, mercklich
beschedigt und verderfft sijnt.”

Dit was een moeilijke tijd voor de abt en voor de pastoor van Kerkrade, die als syndicus der abdij optrad. Vaak moest vrijstelling worden gevraagd aan de regering van geldelijke lasten.

Om het economisch herstel in deze periode op gang te brengen moesten ook enkele goederen der abdij verkocht worden of met hypotheek verzwaard. Onder andere ook „Kochen-Erben” onder Kerkrade, waarin kolengroeven lagen, waarvan de exploitatierechten wijselijk uitgezonderd werden van verkoop. Van de rechten op de steengroeven de „Welanzkuile” zag men af. In 1536 kwam in Aken in de Elfschornstraat het Refugiehuis klaar, dat in de moeilijke jaren 1568 en 1635 en ook in 1652 goed van pas kwam. De abt logeerde er wanneer hij de Statenvergadering te Henri-Chapelle ging bijwonen of wanneer hij op doorreis was naar de kloosters die onder Rolduc hoorden of op zijn reizen naar Luik en naar Keulen. Abt Leonardus maakte ook vele visitatie-reizen naar de parochies, welke door Rolduc bediend werden.

In het Refugiehuis werden ook de schatten en archieven van de abdij in oorlogstijd bewaard en tegelijkertijd diende het ook als rusthuis voor de koorheren.

In deze periode werd ook aan het herstel van de abdij zelf ijverig gewerkt. Er werd een nieuw kapittelgebouw opgetrokken, ter versteviging van het gemeenschapsleven. Eveneens bouwde men omstreeks 1557 een nieuw gotisch koor. Dit koor was echter geen sieraad voor de prachtige romaanse kerk. Voor zover ik heb kunnen nagaan in het boekwerk „De Monumenten van Geschiedenis en Kunst, Zuid-Limburg I”, is dit laat-gotisch koor tussen 1853—1900 vervangen door het huidige, neo-romaanse.

Door het zegenrijke bestuur van abt Leonardus was men enigszins gestrekt om weerstand te bieden aan de opkomende Reformatie, die in onze streken omstreeks 1550 begon binnen te dringen. Hij had op staatkundig gebied weten te bereiken dat hertog Willem II van Gulik en Gelre, die het land van 's-Hertogenrade in pand had, dit pand werd ontgenomen, door uitkering van de pandsom (zijnde 20.000 guldens) te verkrijgen van de regering in Brussel. Die hertog was namelijk min of meer volgeling van Desiderius Erasmus.

Zo was de toestand omstreeks 1557, het jaar waarin deze abt, die in zekere zin Cloosterrade gered had, stierf. Onmiddellijk na zijn zalig afsterven werd de koning gewaarschuwd en tevens verzocht men hem een nieuwe abt te mogen kiezen. Dit werd toegestaan.

Philips II, die toen nog te Brussel verbleef, zond twee afgevaardigden, die de keuze moesten leiden. De abt van Sint Gertrudis te Leuven, Philippus de Hosden genaamd, en de aartsdiaken Gulielmus de Pictavia, ook Willem van Poitiers geheten. Op de achtste november 1557 kwamen deze heren op Cloosterrade aan. Hun rapporten zijn bewaard gebleven en berusten bij de „Archives Générales du Royaume” te Brussel.

(Wordt vervolgd)

P. J. A. M. Keyzers
Kerkrade

Historisch nieuws rond Heerlens kerkplein

Onze dagbladen van stad en streek hebben aangekondigd, dat binnenkort de mokershamer een grondige opruiming gaat houden rond één van Heerlens oudste pleintjes, gelegen aan de noordkant van de St. Pancratiuskerk ¹⁾.

Het is voldoende bekend, dat we ons hier in het hart van middeleeuws Heerlen bevinden. Zijn fort en kazematten, zijn walmuur met daarin gebouwd de Gevangentoren en een grachtenstelsel waren de samenstellende delen van wat naar de begrippen van die tijden een plattelandsversterking voorstelde. Het wel en véél wee van de Heerlenaren heeft zich binnen deze beveiligde kern afgespeeld.

In verband met de hangende saneringsplannen heeft het zin een greep te doen uit het verleden van dit fort aan de hand van nieuwe archiefgegevens. In mijn artikel over „een historisch omstreden grensgebied, van Heerlen naar Wassenberg” ²⁾ is gewezen op de landspolitiek van onze toenmalige hertog-landsheer Filips de Stoute (1387—1404). Zijn krachtig gevoerd militair beleid was gericht op het behoud van deze streek voor het brabantse patrimonium t.b.v. zijn zoon Antoon, de nieuwe brabant-limburgse hertog uit het bourgondische huis. Onder zijn bestuur ontstond een fortenlinie, die min of meer in het beloop van de huidige rijksgrens tot aan Gangelt vastgehouden wordt.

Uit het fonds der brabantse Rekenkamer vernemen we, dat rond het jaar 1390 begonnen is met de wederopbouw van enkele sleutel-kastelen zoals o.m. die van het stadje Limburg aan de Vesdre, van 's-Hertogenrade, van Sprimont en van Wassenberg. Valkenburg ligt iets later, maar toch in dezelfde periode ³⁾.

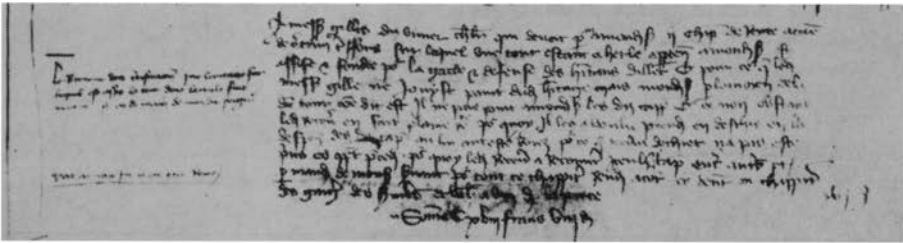
Een bede-rekening voor het land van 's-Hertogenrade-Kerkrade bevat het gegeven, dat er een nieuwe donjon (= sterke toren) gebouwd werd op het kasteel aldaar „... pour faire une neuve tour faite audit chastel” ⁴⁾. Uitvoerig worden de verschillende werkzaamheden aan de „toren” beschreven in de uitgaveposten.

In diezelfde tijd moet de stichtingsdatum geplaatst worden van de donjon te Heerlen. De ontvanger heeft in een rekening, lopende over de jaren 1395—1396, onder „buitengewone uitgaven” genoteerd, dat te Heerlen een „toren” is gesticht (gebouwd) voor de bescherming der bewoners van die plaats op een terrein, dat met het oud-frans „tresfons” wordt aangeduid. Hieronder verstaat men een stuk grond, dat *onder* de bodemoppervlakte ligt en dat men bezit zoals de grond zelf ⁵⁾.

Een fotokopie van de tekst, die hierop betrekking heeft, wordt hierbij afgedrukt. De tekst in het oud-frans en in vertaling luidt als volgt.

„A messieur Gilles du vivier chevalier qui devoit par an a mondit seig-

neur ii (2) chappons de rente a cause de certain tresfons sur laquel une tour estant a herle appartenant a mondit seigneur est assise et fondee pour la garde et defense des habitons dillec Et pour ce que ledit messieur gille ne jouyst point dudit heritage mais mondit seigneur par lemoien dela dicte tour comme dit est Il ne paie point a mondit seigneur les diz cappons Et ce non obstant ledit receveur en fait plaine recepte, pour quoy il les a voulu prendre en dechie en la despence des dis cappons. . . .” etc. In de kantlijn staat opgemerkt: „Le receveur doit certifficacion que leritage sur lequel est assise la tour dont larticle fait mencion est en la main de mondit seigneur”.

Vertaling: Ten behoeve van heer Gilles van de Weyer, ridder, die jaarlijks aan mijn genoemde heer twee kapoenen aan rente verschuldigd is wegens bepaalde gronden (tréfons = ondergrond), waarop een toren, staande te Heerlen en toebehorende aan mijn heer, is gebouwd voor de bescherming en verdediging der bewoners ter plaatse. En omdat heer Gilles niet meer het genot heeft van genoemd goed, maar mijn heer er over beschikt door middel van die toren, betaalt hij bedoelde kapoenen niet meer aan mijn heer. En niettegenstaande dit, vermeldt de ontvanger ze onder de inkomsten, terwijl hij ze heeft willen afboeken bij de uitgaven der genoemde kapoenen. . . . etc..

De ontvanger dient een verklaring over te leggen dat de gronden, waarop de toren, waarvan dit artikel melding maakt, is gezet, in handen zijn van mijn heer.

Deze donjon, die geïdentificeerd moet worden met de huidige, tot kerktoeren omgebouwde, toren der St. Pancratius, stond m.a.w. op een *onderbouw*, m.i. de enige voor de hand liggende verklaring van de term „tresfons”, die „ondergronds” bezit aangeeft. Waarom? Ligt hier niet het gegeven voor de hand, dat de onderbouw eveneens een militaire functie had in de vorm van kazematten? De aanwezigheid van gewelven onder enige woningen rondom het huidige Kerkplein kan hiermee in verband gebracht worden. Trouwens tot de normale constructie van een laat-middeleeuws fort behoort een onderbouw, ingericht tot militaire doeleinden zoals b.v. het opslaan van buskruit en andere verdedigingsmaterialen ⁶⁾.

De stichtingsdatum van deze donjon moet vóór het jaar 1395 gesteld worden. In september 1393 was de „toren” te 's-Hertogenrade gereed.

massagers et courtisies donne

Maffature ransoye par son a messages et
a sa femme a autr.

par certification comme
dessus est par affirmation
après ce q affirmacion
de son meff gossuin
dudit gossuin

Prem^{er} apint le meff gossuin pour le
jeudi apres la saint Lambert en
passe mon porte l'ide dudit sensal
de l'assentement; auquidme de la sa-
te de Rode / a Rode / a le sens m.
de l'assentement; mais de l'ide m. n.
de l'assentement affm. qui fust sur le
quidme

1391

Item, audit gossuin par mon porte
dud de l'assentement a l'assentement; a
passe de l'assentement; pour oia de la
de l'assentement de l'assentement; dudit
quidme

autres

1392

Item, bnt l'ide porte l'ide audit
quidme en l'assentement en l'assentement
de l'assentement. En l'assentement; en l'assentement;
l'ide l'assentement; plus par ce que l'assentement;
l'assentement de l'assentement; de l'assentement;
de l'assentement; de l'assentement; de l'assentement;
de l'assentement; de l'assentement; de l'assentement;
de l'assentement; de l'assentement; de l'assentement;

et l'ide

By^{4e} rekening gossuin de tier, seneschal terre
de Rode en la duchie de Lembourg

pasques 1392 - pasques
ccc lxxxv et xliii

jusques au vi^e jour de
novembre lan mil ccc

xx
lxxxv
xliii

We vernemen dan iets over een waarschuwingssysteem tussen Wassenberg—Heerlen—'s-Hertogenrade en Limburg, hetgeen redelijkerwijze doet veronderstellen, dat men ook in Heerlen met de „toren” die tevens als *uitkijkpost* dienst deed, gereed gekomen was. Heinsberg opende toen de vijandelikheden tegen onze landsheer en stond met 400 gewapende ruiters aan onze grens ⁷⁾.

Uit archiefteksten, die hierop betrekking hebben, volgt een passage zowel in fotokopie, in modern frans lettertype alsmede in vertaling.

MASSAGIERS et COURTOISIES donne
a messagiers et aultres ⁸⁾

Premiers a Quint le mesagier pour le jeudy apres la saint lambert dernier passe avoir porte lettres dudit senescal a Wassenberch au gouverneur dela dicte terre de Rode et a Herle que le seigneur de Heymbergh avoit deffie monsieur de Bourgogne affin quil fussent sur leur garde . . . . xii s.

Item audit Quint pour avoir porte autrez lettres depar le gouverneur et dudit gooswin a Poeden de Hencbarth pour occasion dela dicte guerre par lordennance dudit gouverneur . . . . . iii marcs.

Item vint ledit Poede a Rode audit gouverneur ou il despendy en lostel vii mars et demi, lesquelz ledit goosswin paia pour ce quil est venits illec a la requeste dudit gouverneur qui lui avoient escript de venir illec pour parler avec lui sur le fait dele dicte guerre pour ce . . . . . vii marcs et demi.

Item audit Quint pour avoir este envoie et porte lettres le venredy apres de saint mahieu a Wassemerch a Lemborch et Herle eulx segnefier que a Rodes estoient venues lettres par lesquelles messieur Ernoul de Heunnen deffiott monsieur de Bourgogne afin quil fussent sur leur garde . . xviii s.

Item audit Quint pour avoir este envoie porter lettres le mardy apres le saint gille pour cause de ladicte deffiance aux dis lieux de Wassemerch de Lemborch et de Herle eulx denonchier que ledit messieur Ernoul avoit venu et estoit fors deses aliez de iiiic chevaliers sanz les evesques qui avoient intencion deguerrir le pais de mondit seigneur afin que tant mesme segardaient et fussent sur leur quart . . . . . x s.

Item audit Quint qui apres ce que les trievez prinses audit messieur Ernoul estoient expirees et que len veort guerre apparaitre fu envoie a Erbergh le veredy apres le saint gille querrir goosswin de heere le josne pour venir servir monsieur en le dicte guerre . . . . . ii mars.

Vertaling:

Opdrachten en verleende diensten door
boden en anderen. ⁹⁾

Ten eerste aan Quint de bode om op donderdag na het feest van Sint Lambertus l.l. (d.i. na 17 september) bericht gebracht te hebben van de gezagsdrager te Wassenberg bij de gouverneur van het voornoemde land van 's-Hertogenrade en te Heerlen (inhoudende) dat de heer van Heinsberg (de hertog) van Bourgondië had uitgedaagd, opdat zij op hun hoede zouden zijn. . . . XII s.

Eveneens aan genoemde Quint om een ander bericht te hebben gebracht vanwege de gouverneur en van de genoemde Gooswijn aan Poeden de Henbarth in verband met de genoemde oorlog in opdracht van de genoemde gouverneur. . . . III marc.

Eveneens kwam de genoemde Poede te 's-Hertogenrade bij de genoemde gouverneur waar hij in het gastenverblijf (Cone) Paggen zeven en 'n halve marc uitgaf die de genoemde Gooswijn betaalde omdat hij daar gekomen was op verlangen van de genoemde gouverneur die hem geschreven had om daar te komen om met hem te spreken aangaande het feit van de genoemde oorlog. . . . hiervoor 7 marc en 'n halve.

Eveneens aan de genoemde Quint om gestuurd te zijn geworden en bericht te hebben gebracht op vrijdag na het feest van Sint Matheus (d.i. na 21 september) te Wassenberg, te Limburg en Heerlen, hun beduidende, dat te 's-Hertogenrade bericht was binnen gekomen, dat messire Ernoul de Hoemen (de hertog) van Bourgondië uitdaagde, zodat zij op hun hoede zouden zijn. . . . XVIII s.

Eveneens aan de genoemde Quint om gestuurd te zijn geworden en bericht te hebben gebracht op dinsdag na het feest van Sint Gilles (d.i. na 1 september) in verband met de genoemde uitdaging op de genoemde plaatsen van Wassenberg, van Limburg en van Heerlen, hun beduidende dat de genoemde messire Ernoul was gekomen en sterk was met zijn bondgenoten met 400 ridders zonder de bisschoppen (d.i. van Keulen en Luik), die van plan waren het land van mijn genoemde landsheer te beoorlogen, zodat zij des te meer op hun hoede zouden zijn. . . . V s.

Eveneens aan de genoemde Quint die, nadat de wapenstilstand gemaakt met de genoemde messire Ernoul was verstreken en men de oorlog zag aankomen, gestuurd was te Erberg op vrijdag na het feest van Sint Gilles om Gooswijn van Heer de jonge te verzoeken om (onze landsheer) te komen dienen in de genoemde oorlog. . . . 2 marc.

Deze gegevens passen in de agressie-politiek van het anti-bourgondisch blok Gulik—Heinsberg—Gelre—Keulen—Luik e.a.. In hetzelfde jaar 1393 hebben rond half oktober tot en met begin november herhaaldelijk militaire bijeenkomsten plaats op het Heerlens fort tot bescherming van het land. De militaire kontakten tussen 's-Hertogenrade

par certificacion et affirmacion
comme dessus

este encore
tem audit quint pour mon epe d'au
se pour les le Comtez apz le saint
archev. d'Assembrecht, d'Alenbrecht, et
heric eulz s'ont fu que a tous e'fau
bonnes lies, y lesquelz mess' Frivol
de hemmen a ffute monz devoirs
afm. qui furent sur leu grande xl m f

tem audit quint pour mon epe enuove
porter lies le mardi apres le saint
hille pour cause de l'at de ffute au
die lieux de l'assise, d'Alenbrecht,
et de heric. Enz demondit q' le dit
mess' Frivol. m'it en restit fore
desse aliez de m' ch'lor sanz les ch'ffid
qui auent p'ntencion d'atier le que
demondit p'ntin. afm. q' tant me
se ar. d'assise et fu sur ce qui equit v f

tem audit quint qui apz a q' les deux
p'ntes audit mess' Frivol e'faret
ex p'ual et que les leu beort auent equit
su enuove arber et le beord y p'
le fit quele qui apz deher le
p'ne pour bonz finz monz en le
de auent

en Heerlen waren tussen 1393—1397 zéér intensief. De bezetting van beide forten moest de eerste stoot opvangen van de door de tegenpartij gevoerde guerilla-gevechten.

De twee hoge commissarissen van Filips de Stoute, Jehan de Poucques en Gilles le Foulon (de Volder) maakten verschillende inspectie-reizen langs onze grensforten. Zij waren hiervoor in november—begin december 1393 op inspectie; vervolgens vanaf 24 januari — 1 maart 1394; idem vanaf 27 september — 20 november 1394¹⁰). Op 23 december 1396 was de Poucques te Heerlen voor een krijgsberaad met de leden van de hertogelijke raad en andere leden van onze ridderschap¹¹). Opnieuw werd op het Heerlens fort overleg gepleegd „pour traictier sur le gouvernement du paiz doultre meuse”, nu op de data 16—20 maart 1397¹²).

Onze landsforten hadden bovendien nog een *sociale functie* in zover het de bewoners toegestaan was in tijd van oorlog of dreigend gevaar van oorlog zich binnen de walmuren in veiligheid te brengen: het z.g. refugie-recht. In 1394 raadde hertogin Margaretha, echtgenote van Filips de Stoute, tijdens diens afwezigheid optredende, de limburgse bevolking aan zich met have en goed veilig te stellen binnen de muren van de forten, die hun hiertoe waren opengesteld¹³).

Deze greep uit oorlogsarchieffegevens over de jaren ± 1390—1406 moge volstaan om u opnieuw de betekenis van Heerlens laat-middeleeuwse kern in te scherpen. Tot in de 80-jarige oorlog toe heeft Heerlens fort zijn eigen taak gehad in het kader van de streek-krijgskunde¹⁴).

Heerlens kernplattegrond : historisch statussymbool.

De *staatkundige* keerzijde van dit historisch pakket is eveneens voldoende bekend: Heerlen is landsgrensgemeente gebleven, maar dan aan deze zijde van de lijn d.w.z. binnen het latere nederlands staatsverband. 's-Hertogenrade, dat op zoveel taaie verdedigingen van zuidnederlandse zijde kan bogen, is helaas later verloren gegaan.

Intussen blijft de vraag, hoe we ons de ondergrondse opbouw van het fortterrein moeten voorstellen, onbeantwoord¹⁵). Nasporingen in de archieven elders zouden mogelijk méér licht in deze zaak kunnen doen schijnen. Onze hertogen-landsheren, die bedreven waren in de militaire bouwkunde, hebben hier een eigentijds verdedigingswerk doen aanleggen waarvan het bestaan uit het voorafgaande voldoende blijkt. Dat de ondergrondse konstrukties onder het Kerkplein grotendeels ingestort zijn, ligt voor de hand. Sinds tenminste 3 eeuwen zijn ze in onbruik geraakt en allicht vervallen. Men moet van de historie niet het onmogelijke verwachten. De ontstane situatie onder en rondom het Kerkplein doet inmiddels niets af aan het feit, dat de huidige saneringsplannen raken aan het hart van oud-Heerlen, het staatkundige statussymbool van stad en streek.

L. van Hommerich

- 1) De Nieuwe Limburger 10 maart 1966; idem 11 mei 1966.
- 2) Land van Herle 1965, afl. 4/6, 113-137.
- 3) Brabantse rekenkamer 2436, fol. 240; ARA Brussel.
 J. M. v.d. VENNE : Geschiedenis van het kasteel van Valkenburg, zijn heren en hun drossaarden; Valkenburg 1951, 15-16.
- 4) Brab. rekenkamer 27155; ARA Brussel.
 idem 2436, fol. 208 v°; ARA Brussel.
- 5) Bern. von SCHWARTZENBERG : De donjon te Heerlen;
 in: De Maasgouw 1948, 41-42.
 Tresfonds : fonds qui est sous le sol et qu'on possède comme le sol même;
 zie: F. GODEFROY : Lexique de l'ancien français;
 Paris 1965.
- 6) J. J. JONGEN : Aantekeningen over Heerlen uit de jaren 1542—1589;
 in: Land van Herle 1956, 1; 32; 45.
- 7) H. LAURENT en F. QUICKE : Les origines de l'état bourguignon.
 L'accession de la maison de Bourgogne
 aux duchés de Brabant et de Limbourg
 (1383—1407), dl I;
 Brussel 1939, 350 en vlg..
- 8) Brab. rekenkamer 27155; ARA Brussel.
- 9) Dateringen zijn ontleend aan: G. STRUBBE en L. VOET :
 De chronologie van de middeleeuwen en de moderne tijden in de Nederlanden.
 Antwerpen-Amsterdam, 1960.
- 10) LAURENT en QUICKE : o.c., 350, 360.
- 11) Brab. rekenkamer 48887, fol. 13; ARA Brussel.
- 12) ibidem.
- 13) LAURENT en QUICKE : o.c., 354-355.
 Plunderingen en vijandelijke aanvallen had 's-Hertogenrade te verduren op
 27 mei en kort na 10 augustus 1395 en op 26 mei 1396. Gangelt kreeg een
 belegering 13 april 1396 (Brab. rekenkamer 2436, fol. 154 r° — 155 r°).
- 14) Over de gelderse plundertochten in het Heerlener land tussen de jaren
 1506—1507 bevatten de Acquiten van de brabantse rekenkamer gegevens.

 Over de gelders-gulikse oorlog en de belegeringen van het Heerlens fort
 anno 1543, zie mijn artikel, Land van Herle 1965, afl. 4/6, 113-137.

 Over de militaire activiteiten op het Heerlens fort tussen de jaren 1588—1593
 zie het register 50270 uit het archief van de brabantse rekenkamer waarvan
 de fotokopieën op het gemeentearchief van Heerlen aanwezig zijn.
- 15) Het niveau van het Kerkplein is tussen 1901-1903 één meter verlaagd.

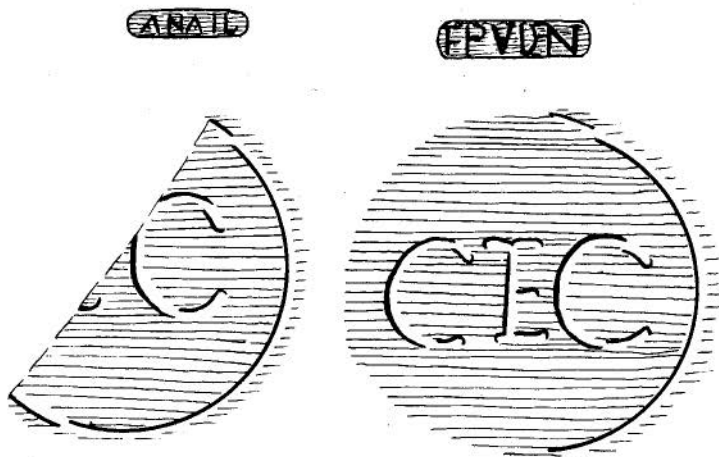

Romeinse vondsten in Heerlen

In aansluiting op de onderzoeken op het hoekpunt Coriovallumstraat-Kruisstraat, waarover in de vorige aflevering melding werd gedaan ¹⁾, zijn bij het graven van enige funderingsleuven, t.b.v. de ter plaatse te bouwen garage, tussen 20 en 23 juni wederom enige vondsten gedaan.

Deze bestaan uit:

- 1) een zestiental onversierde terra sigillata-fragmenten.
- 2) een drietal versierde terra sigillata-fragmenten waaronder een van het type Dragendorff 37 met een afbeelding van een man met pijl en boog.
- 3) een dertiental glasfragmenten in de kleuren zwart, geelgroen en blauwgroen.
- 4) een gevestigd aardewerkfragment met streepversiering.
- 5) een fragment van een verzilverde mantelspeld.
- 6) een kleinbronzen munt van de keizer Constantius II (337—361).
- 7) een bronzen ringsleutel.

schaal 1:1.
1.9.

- 8) een terra sigillata-kommetje van het type Dragendorff 27 met de stempel ANAIL, zie afbeelding.
Pottenbakker : Anailus uit Lezoux; datering : Traianus-Hadrianus 2).
- 9) een bodemfragment van een terra sigillata-kommetje met de stempel F. PVDENT, zie afbeelding.
Pottenbakker: Pudens uit La Graufesenque; datering: Claudius-Nero 3).
- 10) een bodemfragment van een terra sigillata-schaal van het type Dragendorff 18/31 met een onduidelijk stempel.
- 11) een fragment van een amphoor met het stempel CORCLE op het handvat, zie afbeelding.
De betekenis van deze stempel is: Corneli Clementis?
Mogelijk spaanse herkomst uit het midden van de tweede eeuw 4).
- 12) een fragment van een dakpan of tegel met een gedeelte van een stempel, zie afbeelding. Op de afbeelding ziet men rechts naast deze gedeeltelijke stempel een voorbeeld van een gave, zoals deze reeds in het museum aanwezig is met de letters C T E C, waarbij de middelste letters bij elkaar gevoegd zijn.

Deze voorwerpen zijn toegevoegd aan de verzamelingen van het gemeentelijk oudheidkundig museum van Heerlen.

Jos Gielen

1) Het Land van Herle : 1966, afl. 1, 6-19.

2) F. OSWALD : Index of potters' stamps on terra sigillata;
Margidunum 1931, 16.

3) F. OSWALD : o.c., 253.

4) M. H. CALLENDER : Roman amphorae;
Londen 1965, 110 nr 426, fig. 6 nr 10.

Paspoort van Simon Pierre Ernst

In het frans archief, onder nr 824, berustend in het rijksarchief in Limburg te Maastricht, trof ik een tot nog toe onbekend officieel document aan betreffende de bekende limburgse historicus en geschiedschrijver SIMON PIERRE ERNST, geboren te Bruggenmorgen onder Aubel, gedoopt op 2 augustus 1744 te Aubel en overleden te Afden op 11 december 1817. Ernst was kanunnik te Rolduc. Zijn laatste en voor naamste werk is wel geweest de uit 7 delen bestaande en heden ten dage nog steeds geraadpleegde: „*Histoire du Limbourg*”, Liège 1837—1852 ¹⁾.

PASPOORT

nr 487.

Laissez passer le Citoyen SIMON PIERRE ERNST, natif in Aubel, département de l'Ourte

Domicilié à Afden, commune de Rolduc

Inscrit sur le tableau des habitans de la commune n° 299.

Age de 54 ans.

Taille de 5 pieds 3 pouces ²⁾,

cheveux et sourcils noir,

portant perruque, yeux noirs, nez grand, bouche grande, menton moyen, front dégarin, visage rompli.

Le quel a signé avec nous en prêter lui aider en assistance allant à Dusseldorf, Wesel, Nimegen.

Fait à Maestricht en la séance de l'administration déport en dat du 2e jour comle l'an VI de la republique française.

G. Ramaekers

Voor een uitgebreide verhandeling over Ernst zie :

- 1) C. DAMEN O.S.B. : Limburgse Geschiedschrijvers.
I. Simon Pierre Ernst;
in: Land van Herle 1953, afl. 2, 33-40.
- 2) 1 Franse voet = 0,32484 m.

HISTORISCHE CHRONIEK

SPREEKBEURTEN OVER ONS STREEKVERLEDEN.

1. Te *Valenciennes* organiseerde de *Société d'histoire du Droit et des Institutions des Pays Flamands, Picards et Wallons* van 20—22 mei j.l. haar congres. Op 21 mei hield de heer L. van Hommerich een spreekbeurt over het onderwerp:

„PHILIPPE LE HARDI ET LES ETATS DU DUCHÉ DE LIMBOURG
ET DES AUTRES PAYS D'OUTRE-MEUSE, 1387—1404”.

Spreeker belichtte in het bijzonder de bestuurspolitiek van Filips de Stoute i.v.m. de houding, die de afgevaardigden der limburgse Standen in hun belastingbeleid aannamen. De verdediging van het land tegen vijandelijke aanvallen kon niet opwegen tegen de verdediging van eigen privileges op het stuk der financiële bijdragen. Aan de hand van zes beden (= belastingvoorstellen) 1389—1391, 1394, 1395, 1399 en 1403 adstrueerde hij deze gouvernementele en standenpolitiek. Het congres werd door het Dagelijks Bestuur van de historische Kring „Het Land van Herle” mede bijgewoond.

Tijdens de maandvergadering van de werkgroep van het Land van Herle op 6 juni gaf de heer van Hommerich een uitgebreid résumé van deze lezing.

2. Op zondag 5 juni 1966 gaf de heer L. van Hommerich voor de leden van de *Academie te Rolduc* een uiteenzetting over de *bedreigde grens-linie Wassenberg—Gangelt—Heerlen—'s-Hertogenrade onder het bestuur van de bourgondiër Filips de Stoute, 1387—1404*. Hierbij werd bijzondere aandacht besteed aan de militaire activiteiten zoals de herbouw van de donjon te 's-Hertogenrade, 1389—1391 en de bouw van een donjon te Heerlen in diezelfde tijd. Filips de Stoute, zoon van de franse koning, heeft de grensplaatsen Gangelt, Heerlen en 's-Hertogenrade toen voor het brabantse patrimonium weten te behouden ten koste van een hoge financiële en militaire inzet.

BEZOEKEN EN ONTVANGSTEN.

1. De vierde klas van het *Corderius-lyceum te Amersfoort* bracht ook dit jaar weer, met als standplaats Heerlen, een werkbezoek aan Zuidlimburg. Op 26 april stond „Heerlen” op het programma. Naast bezoeken aan het stadhuis en 'n aantal andere officiële gebouwen (o.a. Brandweerkazerne en Politiebureau) maakte de helft van het 46 personen tellende gezelschap onder leiding van de heer N. Eussen een

wandeling langs de restanten van het oude fort van Heerlen, terwijl de andere helft in het gemeentelijk oudheidkundig museum werd rondgeleid.

2. Het *Nederlands Klassiek Verbond* was op 7 en 8 mei te gast bij haar afdeling Maastricht. Op zondag 8 mei bracht deze groep, bestaande uit 98 personen, onder leiding van de heer L. van Hommerich een bezoek aan het gemeentelijk oudheidkundig museum van Heerlen alsmede aan de geconserveerde romeinse villa te Kaalheide.

3. Op 21 mei j.l. vond er te Heerlen op initiatief van het Gemeentebestuur voor het eerst een z.g. „*Burgerdag*” plaats, met als doel de jonge, nieuwe kiezers kennis te laten maken met het gemeentelijk bestuursapparaat in al zijn geledingen. Na een uiteenzetting door burgemeester drs F. Gijzels in het Raadhuis over de taak en de opbouw van de bestuurscolleges en de deze colleges ten dienste staande administratieve-, technische- en wetenschappelijke diensten en stichtingen, werden door de deelnemers, naar eigen keuze, excursies gemaakt naar een aantal van deze gemeentelijke takken van dienst. Een kleine groep bezocht het oudheidkundig museum.

4. Het ambtenarencorps van de *Provinciale Planologische Dienst in Limburg* (36 personen) met in hun midden ir 't Hoen, directeur, bracht op 17 juni j.l. een bezoek aan de gemeentelijke oudheidkundige dienst van Heerlen. De archivaris hield een voordracht over: „*de historische ontwikkeling van Heerlens plattegrond*”, toegelicht met lichtbeelden. Na een gedachtenwisseling werd het oudheidkundig museum bezocht.

VERGADERING L.G. & O.G. TE HEERLEN.

Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap belegde op 14 mei j.l. in de benedenzaal van de Stadsschouwburg te Heerlen een algemene ledenvergadering. Als voornaamste punt van deze huishoudelijke vergadering stond op de agenda de verkiezing van 2 nieuwe hoofdbestuursleden ter voorziening in de vacatures, ontstaan door het periodieke aftreden van drs L. van Hommerich te Heerlen en drs M. Smeets te Maastricht. Om de roulatie in dit college, overeenkomstig de nieuwe statuten, op gang te helpen stelden beiden zich niet herkiesbaar. Op voordracht van het hoofdbestuur werden als nieuwe kandidaten voor-

gesteld de heer F. X. Schobben te Waubach en de heer dr R. Jans te Geleen. Als tegenkandidaat in de vacature van Hommerich werd door een groep leden gesteld ir J. Witteveen te Maastricht. Na telling der uitgebrachte stemmen bleken de heren Schobben en Jans als nieuwe hoofdbestuursleden te zijn gekozen.

IN MEMORIAM J. C. M. HORST.

Tweede paasdag (11 april 1966) overleed in het St. Jozefziekenhuis alhier in de leeftijd van 52 jaar de bekende streekgenealoog en amateur-geschiedkundige JO HORST.

Sinds 1951 was hij aan de dienst van het archief en het museum der gemeente Heerlen verbonden. In het najaar van 1954 werd hij als lid in de werkgroep van de historische Kring „Het Land van Herle” opgenomen.

Tijdens de vergadering van 2 mei j.l. werd de heer Horst door de voorzitter op passende wijze herdacht. Voor zijn zielerust werd vanwege de historische Kring op 1 juni in de St. Pancratiuskerk een H. Mis opgedragen.

De heer Horst is steeds een groot beijveraar geweest voor de historie van zijn geboortegrond. In het uitgeven van een eigen geschiedkundig streektijdschrift (1950) vond hij aanleiding om naast de geschiedkennis ook de geschiedschrijving te gaan beoefenen. Zodoende kon hij zijn gegevens uit de geraadpleegde archiefbronnen aan anderen doorgeven en daardoor tevens medewerken aan de uitbouw en de uiteindelijke voltooiing van de geschiedkundige legpuzzel van deze streek.

Naast de genealogie, waarin de heer Horst een uitgebreide verhandeling over de Heerlense familie Roebroek schreef, had hij zich gespecialiseerd in de lotgevallen van de Heerlense leengoederen en van die Heerlense huizen, die in vroeger dagen van een naam waren voorzien. Zo verschenen o.a. in deze serie van zijn hand bijdragen over: het adellijk huis „Benzenrade” en de drie-oorts-put; het adellijk leengoed „Passart-Nieuwenhagen”; het huis „de Kroon” en zijn bewoners; het huis „de Helm”; het huis „In het Kruis”; het huis „de Lirp” te Welten; de Heerlense „Oliemolen” en Verpachting van boerderijen te Voerendaal. Daarnaast hebben de lezers van het Land van Herle kennis kunnen nemen van bijdragen over: de Joodse Gemeenschap van Heerlen; de Joodse Begraafplaatsen te Heerlen; Begraafensceremoniën en -gebruiken in de dekenaten Klimmen en Meerssen; Schenking van het houten Hoogaltaar in de St. Pancratiuskerk te Heerlen; een Geselpaal te Heerlen; de Doorreis van Aartshertogin Maria Elisabeth door Zuidlimburg en het Heerlens aandeel in het transport; het graven van putten in de heide; het Schutrecht in de 17e en 18e eeuw alsmede enkele kleinere bijdragen van verschilende aard. Een van zijn belangrijkste werkzaamheden voor de Heerlense archiefdienst is wel geweest het in modern lettertype overschrijven van de doop-

trouw- en begraafboeken van de St. Pancratiuskerk. Praktisch dagelijks profiteren de amateur-genealogen van dit zeer uitgebreide en voor hen meestal zeer tijdrovende werk .
Zijn overlijden betekent een gevoelig verlies voor allen, die met hem hebben samengewerkt en niet in het minst voor de gemeentelijke oudheidkundige dienst, waar zijn vakkennis en parate inbreng ontbeerd wordt.

L. v. H.

- febr. 27. Installatie van pater Hildebertus Saes O.F.M. tot pastoor van de parochie van St. Antonius van Padua, Beersdalweg, Heerlen.
- april 2. John Franck (20) uit Schaesberg heeft op het Filosoficum te Heerlen zijn nederlandstalige Passie, gebaseerd op het Johannes-evangelie, gedirigeerd.
5. De Heerleenaar M. Hof heeft beslag gelegd op de nationale judotitel lichtgewichtklasse tot 68 kg.
  5. Stadsbeiaardier Harry Lückers bespeelt vandaag voor het eerst officieel het carillon van de St. Pancratiuskerk te Heerlen.
  10. Pastoor P. Hustinx van de parochie H. Clemens uit Merkelbeek viert zijn 40-jarig priesterfeest.
  12. De gebroeders K. C. en J. J. Hutschemakers vieren hun gouden en robijnen priesterfeest in het rusthuis van de Broeders van de H. Joseph op de Molenberg.
  13. De Heerlense biljartvereniging Union bestaat 40 jaar.
  16. Met ingang van vandaag is de heer M. Th. P. van Oeffelen uit Maasricht benoemd tot directeur van de r.k. Vereniging voor Kinderbescherming te Heerlen.
  17. Pastoor P. Loo van de St. Laurentiusparochie te Voerendaal viert zijn 40-jarig priesterfeest.
  17. Tot nieuwe parochieherder van Bocholtz wordt geïnstalleerd pastoor H. M. J. Delissen.
  20. De oprichter en pionier van de R.K. Limburgse Bond van Harmonie en Fanfarekorpsen, de heer Pieter Joseph Cobben (69) uit Vaesrade, in de rectoraatskerk te Mariarade - Hoensbroek begraven.
  21. Bericht dat met ingang van het nieuwe schooljaar tot directeur van de UTS te Heerlen benoemd is de heer P. W. Zonnenberg uit Sittard.
  21. De nieuwe Kerkraadse H.B.S. „St. Antonius Doctor” in het Rolduckerveld wordt door de leerlingen betrokken.
  23. De N.K.M.B. afd. Brunssum viert haar gouden bestaan.
  24. Drs. F. J. W. Gijzels, burgemeester van Heerlen, ontvangt te Utrecht de investituur van de Ridderorde van het H. Graf.

- april 25. Bericht dat tot provinciaal en diocesaan coördinator van het Nederlands Katholiek Vakverbond in Limburg benoemd is de heer Luc. Geurts uit Heerlen.
25. Tot president van het Koninklijk Heerlens Mannenkoor Pancrarius is benoemd drs. E. M. Akkerman uit Heerlen. Hij volgt als zodanig ir. J. C. Schlösser op.
28. Hoofddirekteur van de Staatsmijnen ir. W. E. van Os ontvangt het ridderschap in de Orde van de Nederlandse Leeuw.
28. De heer Jan H. J. Maenen lid van de tweede kamer der Saten Generaal onderscheiden als ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.
- mei 3. De Heerlense longarts J. Rodenburg (43) promoveert aan de rijks-universiteit te Utrecht tot doctor in de geneeskunde op een dissertatie over de gevolgen van inademing van steenstof en kolenstof. Dr. Rodenburg is verbonden aan het instituut voor longonderzoek van de sociale verzekeringsbank te Treebeck.
7. De franse regering benoemt ir. C. E. P. M. Raedts te Heerlen, oud-direkteur van de O.N. mijnen, tot officier dans l'Ordre du Mérite.
7. Officiële opening van het nieuwe verkennerhoofdkwartier van de St. Gerardusgroep te Heksenberg.
8. Het geslacht Coenen uit Wijnandsrade houdt een kosterstraditie van eeuwen in ere. Reeds in het jaar 1673 was een zekere Philip Coenen bekleed met het kosterschap. Vandaag viert de heer Emile Coenen zijn 25-jarig jubileum.
12. Bericht dat Minister Den Uyl in de Eerste Kamer verklaard heeft dat het bureau van Geologische Stichting in Heerlen gehandhaafd zal blijven.
18. De harmonie St. Gerlachus van Oirsbeek viert haar 60-jarig bestaan.
19. De fanfare St. Elisabeth van de Groenstraat - Ubach over Worms viert haar 40-jarig bestaan.
21. Station Hopel ondergaat met ingang van de nieuwe dienstregeling van de N.S. een naamsverandering in station Eygelshoven.
28. De heer Jos. H. Maenen neemt afscheid van zijn magistrale loopbaan tijdens een bijzondere zitting van Provinciale Staten.
29. Het Voerendaals gemengd-koor Inter Nos viert haar gouden bestaan.
30. Herdenking van het 80-jarig bestaansfeest van de Kon. Philharmonie te Bochholtz en het 40-jarig jubileum van secretaris Goebbels.
- juni 2. De heer Johan van der Woude uit Heerlen als eerste socialist en ook als eerste niet-katholiek opgenomen in het college van Gedeputeerde Staten.
3. Viering van het 40-jarig jubileum van de afdeling Mijnstreek van de Nederlandse Aannemers- en Patroonsbond, die met 168 leden de grootste van Nederland is, in Heerlens Schouwborg.
4. De fanfare St. Cecilia te Jabeek viert haar 60-jarig bestaansfeest.

- juni
5. Overlijden van de heer A. Roosen (83); bekend Heerlenaar met veel belangstelling voor de geschiedenis van stad en streek.
  8. Begrafenis van pastoor drs. P. Heynen van Epen, bestuurslid van VELDEKE, vanuit de kerk van de H. Paulus te Epen.
  8. De nieuwe dépendance van het centrum voor vakopleiding voor volwassenen wordt te Heerlen geopend door dr. J. F. de Meyer, staatssecretaris van sociale zaken en volksgezondheid.
  15. Chirurg en vrouwenarts dr. G. Kreyen overlijdt in het St. Josefziekenhuis te Kerkrade.
  18. Viering van het 40-jarig bestaansfeest van de kruisboogschutterij „St. Hubertus” te Kaalheide.
  19. Jubileumviering van het 75-jarig bestaansfeest van de fanfare Victoria uit Rimborg.
  19. Jubileumviering van het 75-bestaansfeest van de harmonie St. Caecilia te Nieuwenhagen.
  21. Tot voorzitter van het Collegium Musicum is benoemd de heer A. Jacobs uit Heerlen.
  21. Aanvang van omschakeling van cokesovengas op aardgas te Heerlen.
  24. Première van de negende NATO-taptoe te Heerlen.
  25. Bericht dat de U.C.I. (Union Cycliste International) het parcours voor de wereldkampioenschappen wielrennen 1967 te Heerlen heeft goedgekeurd.
  25. Prof. ir. F. P. J. Peutz ontvangt de onderscheiding „Ridder in de orde van St. Sylvester”.
  25. De voetbalvereniging RKHBS te Heerlen bestaat 50 jaar.
  25. De heer E. van Wouwe uit Schaesberg wordt bij acclamatie te Utrecht gekozen tot landelijk penningmeester van de Nederlandse Blindenbond.
  26. Het Rumpens Mannenkoor uit Brunssum viert haar 45-jarig bestaansfeest.
  26. De heer Frank Leeuwenberg celebreert zijn eerste mis in de kerk van de H. Moeder Anna in het Bekkerveld; de wijding geschiedde 18 juni 1966 te Grenoble.
  27. De heer A. A. Breukers, arts te Schinveld, ontvangt de versierselen behorend bij de orde van St. Sylvester.
  29. Wethouder H. Jongen heidt te Heerlerheide de eerste van de 275 palen in de grond, waarop de Heerlense sporthal zal komen te rusten.
  30. Bericht dat het rectoraat H. Hart van Jezus te Kerkrade - Haanrade een zelfstandige parochie is geworden, Rector J. W. Peters is benoemd tot pastoor.